

УДК 026:37](477-25)ДНПБУ:004.9

О. С. Непляха, *мол. науковий співробітник ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

МЕДІА-ЦЕНТР ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО: СТАН, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Аналізуються особливості розвитку медіа-центру як складової бібліотеки: його стан, структура й місце у системі інформаційного забезпечення сучасної педагогічної науки, освіти і практики.

Ключові слова: *Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, медіатека, медіа-центр, доступ до електронних носіїв, електронна база даних, веб-сайт бібліотеки, інтернет-ресурси.*

Автоматизація – нова сходинка в бібліотечній технології, за наявності якої можна оперативно надавати користувачам інформацію з вітчизняних та світових інформаційних ресурсів. Саме тому в структурі бібліотек мають бути специфічні відділи – медіа-центри, завдання яких полягає в інтегруванні інформації на нетрадиційних носіях, забезпеченні комплексного характеру обслуговування як відвідувачів у бібліотеках, так і віддалених користувачів. У розпорядженні користувачів медіа-центрів повинні бути як інформаційні ресурси на електронних носіях, так і електронний каталог, повнотекстові та бібліографічні бази даних (БД), надання доступу через Інтернет до електронних каталогів інших бібліотек з можливістю електронної доставки документів тощо.

У науковій літературі та практиці використовуються терміни «медіатека» та «медіа-центр». Існує кілька визначень терміна «медіатека». Так, у Німеччині і Франції «медіатекою» називають бібліотеку, яка надає користувачам друковані видання, відеофільми, електронні носії та іншу оперативну інформацію. Прикладом такої бібліотеки є Штутгартська медіатека у Німеччині [3]. У фаховому термінологічному словнику «Библиотечное дело» (1997), виданому Російською державною бібліотекою, під «медіатекою» («медіа» від латинського *media* – множина від *medium* – засіб, посередник) розуміється організація або служба, в обов'язки якої входять збір, зберігання і надання користувачам аудіовізуальних матеріалів [2].

Відомий російський науковець Е. Н. Ястребцева визначає медіатеку як «наочно-інформаційне середовище», що дозволяє працювати з інформацією на будь-якому носії, у вигляді книги, аудіо, відео, комп'ютера та ін., детально розглядаючи можливості медіатек для підготовки, освоєння нового виду роботи з інформацією, а також для самопідготовки і самоосвіти [22]. О. Самохіна, завідувач медіа-центру Російської державної юнацької бібліотеки, описуючи власний досвід створення медіа-центру в бібліотеці, зауважує, що в концепції структури цього підрозділу втілено ідею поєднання читальної зали з комп'ютерним оснащенням і фондом на цифрових носіях [20]. Здійснений нами аналіз терміна «медіатека» дає підстави для його ототожнення із терміном «медіа-центр».

Отже, на нашу думку, медіа-центром є середовище, в якому користувачі можуть комфортно і ефективно працювати з електронними інформаційними ресурсами, здійснювати пошук і обмін інформацією як у рамках локальної мережі бібліотеки, так і діставатися до зовнішніх інформаційних ресурсів за допомогою засобів Інтернету.

Необхідно зазначити, що найбільш активний розвиток медіа-центрів спостерігається в Російській Федерації. Вперше Концепція створення медіа-центрів була розроблена науково-дослідною групою під керівництвом Е. Н. Ястребцевої і затверджена Вченою радою Російської академії освіти (РАО) ще у 1990 р. Розвиток медіа-центрів у бібліотеках Росії підтримується на державному рівні, про що свідчать такі законодавчі акти: Лист Міністерства освіти Російської Федерації «О создании медиа-центров образовательных учреждений» від 04.01.95 № 5/11, Постанова Уряду Російської Федерації від 28 серпня 2001 р. № 630 «О федеральной целевой программе «Развитие единой образовательной информационной среды (2001–2005 годы)». В Україні бурхливий розвиток медіа-центрів відбувається в останнє десятиліття, зокрема, у бібліотеках різних видів і типів, у середніх школах, ліцеях, гімназіях. Найвідоміші в Україні медіа-центри – Державної бібліотеки України для юнацтва та Міської централізованої системи бібліотек для дітей міста Дніпропетровська. З 2001 р. посольство США в Україні розпочало здійснювати програму «Інтернет для читачів публічних бібліотек (LEAP)». За означений період 76 бібліотек із різних регіонів України стали переможцями всеукраїнського конкурсу, що

проводився за цією програмою. У результаті реалізації даного проєкту в публічних бібліотеках України працює 92 інтернет-центри, які пропонують читачам не менше п'яти робочих станцій, підключених до Інтернету, консультації та навчання методиці пошуку інформації в Інтернеті.

Розвиток педагогічної науки, реформування і модернізація національної освіти неможливі без упровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у практику роботи освітянських бібліотек. Потреба надання нових видів послуг на основі сучасних інформаційних технологій призвела до необхідності створення медіа-центрів у цих бібліотеках, як засобу накопичення і розповсюдження інформаційних і методичних ресурсів. У зв'язку з цим, у 2006 р. в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського створено медіа-центр, який знаходиться у її головному приміщенні. Медіа-центр є структурним підрозділом відділу науково-технічного забезпечення та впровадження комп'ютерних технологій ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Комп'ютерний парк медіа-центру у 2006 р. становив: сім комп'ютерів, один принтер, один сканер. Для роботи користувачів передбачено шість робочих місць та одне робоче місце оператора-медіа-спеціаліста.

Аналіз відповідного досвіду бібліотек держави дав підстави сформулювати, які функції повинен виконувати медіа-центр Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. З огляду на те, що головна мета цього медіа-центру – задоволення фахових потреб користувачів освітянської галузі України шляхом надання доступу до інформаційних ресурсів на електронних носіях та через Інтернет, основними завданнями медіа-центру ДНПБ України визначено такі:

- формування електронних бібліографічних та повнотекстових баз даних із питань психолого-педагогічної науки;
- збереження документів на електронних носіях;
- надання доступу до електронних носіїв та мультимедійної інформації;
- організація та підтримка роботи веб-сайту та порталу Бібліотеки;
- надання користувачам платних і безоплатних послуг;
- забезпечення читачів необхідною інформацією за допомогою баз даних, електронних енциклопедій і т. п.

До електронних інформаційних ресурсів медіа-центру належать: ресурси власної генерації, придбані ресурси, загальнодоступні ресурси Інтернет.

Важливим напрямом діяльності медіа-центру є підтримка електронного каталогу Бібліотеки та надання доступу до нього. Обробка документів, що надходять до Бібліотеки, здійснюється на основі автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи (АБІС) «ІРБІС-32». Електронний каталог відображає всі документи, що надійшли в Бібліотеку, має широкі пошукові можливості, зручний інтерфейс. Користувачі можуть здійснювати пошук по окремих фондах, колекціях, видах видань. У вересні 2007 р. Бібліотекою придбано веб-модуль для «ІРБІС», який надає доступ до електронного каталогу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського через Інтернет. Наявність доступу до електронного каталогу, безумовно, сприяє підвищенню ефективності бібліотечного обслуговування користувачів.

У медіа-центрі зберігаються оптичні диски (36 найменувань), які доступні всім користувачам. Найбільший інтерес становлять створювані Бібліотекою повнотекстові бази даних, до яких належать:

- БД дисертацій (64 документи) з психолого-педагогічних питань;
- БД оцифрованих раритетних видань ХІХ ст. психолого-педагогічної тематики (395 назв).

Доступ до повнотекстових баз даних для користувачів поки що можливий тільки у внутрішній мережі Бібліотеки. На порядку денному стоїть питання надання повнотекстових баз зовнішнім користувачам. Бібліотека також надає доступ до зарубіжних повнотекстових баз даних.

У рамках Угоди про співробітництво між АПН України та Британською Радою 17 вересня 2007 р. на базі медіа-центру було відкрито Ресурсний інформаційно-освітній центр, який є найбільш авторитетним світовим інформаційним ресурсом (Resources on-line). Ресурс он-лайн представлений зібранням найбільших БД, які надають доступ до повнотекстових статей із понад 1 000 британських та міжнародних періодичних видань і газет, можливість читати більше ніж 8 500 книг, включаючи:

– 7 500 електронних книг із питань інноваційних технологій у бізнесі, маркетингу, економіці, медицині, обчислювальній техніці, інженерії, соціології тощо;

– 1 200 Оксфордських книг із філософії, релігії, економіки і фінансів, політології.

Користувачам надається можливість як самостійно вести пошук необхідних їм інформаційних ресурсів у перерахованих вище базах даних (БД), так і за допомогою персоналу медіа-центру. Також у медіа-центрі встановлено БД авторефератів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з різної тематики. Вона оновлюється щорічно і надається Бібліотеці безкоштовно.

У 2003 р. був створений веб-сайт Бібліотеки, головна мета якого – забезпечення доступу користувачів до бібліографічних ресурсів, у першу чергу до електронного каталогу [4]. Завдяки наявності сайту, віртуальні відвідувачі мають змогу отримати науково-методичні та інформаційно-бібліографічні матеріали, які виробляє Бібліотека. Інформація на сайті постійно оновлюється, щотижня здійснюється наповнення сторінок та редакція сайту. Структуру сайту побудовано так, щоб задовольнити інформаційні потреби з психолого-педагогічних питань віртуальних відвідувачів. Сайт ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського містить такі розділи: «Інформація про бібліотеку», «Про В. О. Сухомлинського», «Науково-дослідна діяльність», «Науково-методична діяльність», «Науково-інформаційна діяльність», «Навігатор в Інтернеті». Розділ «Інформація про бібліотеку» знайомить наших користувачів з інформацією про Бібліотеку, про виставки, які проводяться в Бібліотеці та у Філії № 1, про електронний каталог, фонди Бібліотеки та послуги, які вона надає, а також віртуальні бібліографічні довідки. У розділі «Про В. О. Сухомлинського» надано інформацію про біографію, діяльність В. О. Сухомлинського та повнотекстову БД із 83 його статей.

«Науково-дослідна діяльність», «Науково-методична діяльність», «Науково-інформаційна діяльність» – періодичні щомісячні інтернет-видання Бібліотеки, призначенням яких є оперативне інформування освітян. Вони містять інформацію про нові надходження до Бібліотеки, анонси найцікавіших видань із педагогіки та освіти, тематичні рекомендаційні списки для працівників освіти, наукові статті працівників Бібліотеки. «Навігатор в Інтернеті» має такі підрозділи: «Пошукові системи», «Бібліотеки в Інтернет», «Електронні видання з педагогіки, психології та освіти», «Освітнянські сайти в Інтернеті» і пропонує понад 300 цікавих анотованих

адрес. Заплановано розробку більш детальної рубрикації підрозділів Навігатора. Його сторінки регулярно оновлюються, а посилання перевіряються на актуальність.

Перспектива розвитку сайту ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського – створення на його основі веб-порталу, метою якого є:

- репрезентувати освітянській спільноті Бібліотеку як всеукраїнський галузевий та науково-методичний інформаційний центр мережі освітянських бібліотек України;
- довести до користувачів наукову продукцію Бібліотеки, яка виробляється в процесі розвитку ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського;
- надати користувачам веб-порталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського доступ до первинних документів, а також до повнотекстових баз даних, які створює Бібліотека.

З метою інформаційного наповнення порталу спеціалісти медіа-центру будуть працювати над створенням актуальних колекцій повнотекстових документів Бібліотеки та інститутів АПН України на основі GreenStone. Крім того, користувачам надаватимуться електронні копії раритетних та рідкісних видань, які віднесені до Національного надбання України.

Великим попитом у читачів користуються зовнішні інформаційні ресурси. З січня по вересень 2007 р. сайт відвідало 4 402 віртуальних користувача, що перевищує цей показник за такий же період у 2006 р. (3 341 віртуальний користувач). Потреба в Інтернеті помітно зростає під час підготовки до іспитів і заліків. Медіа-центр запровадив такі платні послуги: надання комп'ютера для самостійної роботи, друк на принтері, копіювання електронних документів користувачів на дискету чи CD, комп'ютерний набір, відправлення електронного листа, сканування. За 2007 р. з січня по грудень скористався послугами 1 741 користувач, основна категорія яких – науковці АПН України, НАН, професорсько-викладацький склад профільних навчальних закладів з усієї України, студенти, аспіранти, педагогічні працівники закладів освіти різних рівнів, а також бібліотечні працівники.

Для удосконалення інформаційного забезпечення освітян України на базі медіа-центру заплановано розвивати нові комплекси послуг, такі як:

- віртуальна довідка;

- електронна доставка документів;
- архівація актуальних матеріалів із психолого-педагогічних питань;
- створення на базі медіа-центру конференц-зали, призначеної для колективних переглядів і проведення публічних лекцій.

Отже, медіа-центр ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського дозволив розв'язати проблему формування принципово нових за рівнем доступу інформаційних ресурсів, які стануть доступні для всіх читачів. Він відкриває необмежені перспективи для розширення кола своїх користувачів, особливо серед студентів. Медіа-центр сприяє примноженню, зберіганню й використанню різних ресурсів – від текстових до мультимедійних, а також моделюючих програм, що функціонують у різних програмних середовищах; уможливорює адресний пошук і вільний доступ до внутрішніх баз даних та через мережу Інтернет.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Алешин, Л. И.* Аудиовидеотехнические средства в библиотеке : учеб.-практ. пособие / Л. И. Алешин. – М. : ИПО Профиздат, 2003. – 144 с.
2. *Библиотечное дело* : термиол. словарь / [Рос. гос. б-ка]. – 3-е изд. – М. : РГБ, 1997. – 167 с.
3. *Брюнле, З.* Штутгартская медиатека / З. Брюнле // Библиотека. – 1995. – № 5. – С. 66–72.
4. *Букшина, Т. Ф.* Веб-сайт технология як засіб розширення інформаційного потенціалу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського / Т. Ф. Букшина // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2005. – Вип. 14. – С. 181–190.
5. *Гаскюэль, Ж.* Пространство для книги: руководство для всех, кто строит, оборудует и обновляет библиотеку / Жаклин Гаскюэль. – М. : Рудомино, 1995. – 303 с.
6. *Гениева, Е.* Вторжение электронных изданий: плюсы и минусы / Е. Гениева // Библиотека. – 1997. – № 8. – С. 14–16.
7. *Грошев, С. В.* Запись компакт-дисков / С. В. Грошев, А. О. Коцюбинский. – М. : Триумф, 2001. – 223 с.
8. *Казаченкова, Л.* Информатизация по-американски / Л. Казаченкова // Библиотека. – 1997. – № 8. – С. 46–52.
9. *Кожевникова, Е. С.* Библиотека и Интернет / Е. С. Кожевникова // Науч. и техн. б-ки. – 2003. – № 11. – С. 46–51.
10. *Кустова, Н.* Создаем медиатеку / Н. Кустова, А. Корзина // Библиотека. – 2006. – № 3. – С. 33–35.

11. *Майстрович, Т. В.* Возможности использования оптических компакт-дисков в библиотеках / Т. В. Майстрович // Науч. и техн. б-ки. – 1997. – № 5. – С. 9–14.

12. *Майстрович, Т.* Все определяет воля к победе, или что такое Медиатека / Т. Майстрович // Библиотека. – 1997. – № 10. – С. 32–34.

13. *Марусич, Ж.* Говорящие книги / Ж. Марусич // Библиотека. – 1998. – № 5. – С. 39–40.

14. *Милованова, Л.* Интерактивные компакт-диски / Л. Милованова // Библиотека. – 1992. – № 9/10. – С. 48–51.

15. *Облік користувачів* електронних інформаційних мереж / Держ. б-ка України для юнацтва ; авт.: Т. Нікітінська, Т. Якушко. – К. : [б. в.], 2004. – 28 с.

16. *Пашкова, В.* Роль бібліотек в організації дистанційного навчання / В. Пашкова // Бібл. планета. – 2003. – № 1. – С. 20–21.

17. *Плахина, Г.* От фонотеки к медиатеке: история прогресса / Г. Плахина // Новая б-ка. – 2004. – № 9. – С. 32–34.

18. *Пранулис, Ю.* Графотека, медиатека и другие чудеса Штутгарта / Ю. Пранулис // Библиотека. – 1997. – № 1. – С. 86–87.

19. *Самохина, О.* Медиатека РГЮБ: первые шаги / О. Самохина // Юношеские б-ки России : информ. вестн. / Рос. гос. юнош. б-ка. – М., 2005. – Вып. 2 (33). – С. 60–61.

20. *Шрайберг, Я. Л.* Библиотеки и университеты в электронно-информационной среде: первые шаги на пути от информационного общества к обществу знаний : ежегод. докл. Конференции «Крым 2005» / Я. Л. Шрайберг // Науч. и техн. б-ки. – 2006. – № 1. – С. 27–42.

21. *Шрайберг, Я. Л.* Библиотеки и электронная информация и меняющееся общество в информационном веке : ежегод. докл. Конференции «Крым», год 2006 / Я. Л. Шрайберг. – Судак ; М. : [б. и.], 2006. – 36 с.

22. *Ястребцева, Е.* «Что же такое медиатека?» / Е. Ястребцева // Медиатека. – 2006. – № 2.